

számos külföldi szakfolyóirat is közölte. Napi 14–15 órát dolgozott. Szerette a nomád életet, szívesen zongorázott, hegedült, sakkozott.

Nyarainak egy részét szülőfalujában, Tardosbányán töltötte. Közvetlen, egyszerű ember volt, mindenkivel kedvesen elbeszélgetett. Kevesen tudták róla, hogy a szlovák és magyar (mindkettőt anyanyelvének tekintette) nyelven kívül törökül, arabul, perzsául és németül is kiválóan tudott, s hogy levelezésben állt a világ számos országának tudósaival.

1969. május 16-én halt meg Budapesten.

Ha egy-egy török tudósküldöttség hazánkba látogat, felkeresi Fekete Lajos sírját Jászberényben, tiszteletet adva az Európa-hírű tudós emlékének.

Dr. Kálmán Attila

Balogh Edgár 75 éves

Balogh Edgár háromnegyed évszázados életútján végigtekintve különleges, nagy ívű pálya rajzolódik ki előttünk. Térben – az egész Duna-medencét átszelve – a magyar etnikum nyugati peremétől a keleti pereméig, társadalomban az Osztrák-Magyar Monarchia egyik legkonzervatívabb rétegétől, a császári-királyi tisztikartól a székely szegényparaszt-ságig ível ez a pálya. Forradalmi életpálya a javából, teljes társadalmi helycserével, amelynek során Balogh Edgár a régi uralkodó osztályból tudatosan kiválva beolvadt a legeredetibb népi magyarságba. A sors sajátos szeszélyének műve, hogy ez a helycsere a szülőföldre való visszatérést is jelenti egyben, hisz Balogh Edgár Pozsonyban nőtt ugyan fel, de az erdélyi szász Kessler családban született. Temesvárott. Mindent felforgató történelmi változásoknak kellett bekövetkezniök ahhoz, hogy Erdélybe visszatérjen és ott a vargyasi szegényparaszt-leány *Máthé Rebekával* házasságra lépve testestől-lelkestől beolvadjon az erdélyi magyarságba.

Kereken fél évszázada ismerem. Azóta figyelem, mint bontakozott ki belőle a szlovákiai magyar értelmiségi ifjúság egyik legeredetibb, legzaklatottabb, de mindenképpen egyik legszuggesztívebb vezéregyénisége, s pályája végére korunk egyik figyelemre leginkább méltó magyar publicistája.

A vezető szerephez adott volt benne és körülötte minden feltétel. Az apokaliptikus kor kellő keretbe helyezte. A serdülőkor határára ér, amikor az I. világháború végén összeomlik az Osztrák-Magyar Monarchia, felborul az úri Magyarország megmerevedett társadalma, és a szociális hierarchia magas lépcsőfokáról a szinte elképzelhetetlen mélybe zuhan a Kessler-család. Az osztrák-magyar főtitisz zálogházi becsüssé válik.

A felemelkedésnek és bukásnak ebben a kavargó világában eszmélődő fiatalok megtisz-

Plugor Sándor rajza (1976)

tulás és újjászületés utáni vágya a legmegragadóbb válasz a kor megrendítő kihívására. Mi sem természetesebb, hogy amikor az érsekújvári cserkészek először találkoznak az emlékezetes hűsvéti kiránduláson Balogh Edgár-ral, Szalatnai Rezső-vel és társaikkal, a vérözönből való kiemelkedés vágyának ígeit hallgatják a legmohóbban, új igazságokra szomjas lelkekkel. Megigézi őket egy szenvedélyesen oktató, fekete hajú, nyurga diák, akinek nevével már találkoztak a losonci diákújság, az „A Mi Lapunk” hasábjain. Páneurópa, Ady, Majakovszkij, Spengler könyve: a „Nyugat bukása”, a népi megújulás a kavargó téma. Hosszú beszélgetések nyomán valamiféle felszabadultság érzetével távoznak Pozsonyból az érsekújváriak. És még valamivel, amire eddig nemigen gondoltak: új feladattal! „Ha ti is foglalkoztok az önképzőkörben Ady költészetével, miért nem írjátok meg A Lapunkban? Készítetek részletes beszámolót. Várom jelentkezéseteket a következő számban!”

Mire hazaértünk, megérlelődött bennünk a felismerés: nemcsak nálunk műveltebb, nagyvárosi barátokra tettünk szert, hanem megismerkedtünk egy már csirájában is megkapó újfajta magatartással, újszerű gondolkodásmóddal. Úgy éreztük, hogy a bennünk is kavargó új fölismerések, a régi és az új közti küzdelem szorongató érzését, bizonytalanságát, mint valami sötét ködfüggőnyt sodorta el előlünk a cselekvő életnek a Kiskárpátok erdősegeinek csendjében élénk táruuló példája.

Balogh Edgárról szólva akaratlanul is kikívánczik belőlem most is: nevelőm, sőt állítani merem, nevelőnk volt, egy egész nemzedéket mozgatott meg és indított el a lelki megújulás, az aktív népszerűtet, később a szociális kérdések iránti tudományos érdeklődés, majd a szocializmus eszmevilágának befogadása felé vezető úton.

Ez az akár „deklaszált elemnek” is nevezhető nyurga fiatalember lenyűgöző hatással volt környezetére. A lassan és kínlódván újárendeződő kisebbségi életben a régítől eltérő összetételű magyar ifjúság foglalt helyet a gimnáziumok, később az idegen egyetemek padjaiban. Túlnyomó többségbe kerültek a kispolgári és a paraszt származású fiúk-leányok és mellettük – noha aránytalanul kevesebben – az ipari és a mezőgazdasági munkások gyermekei. Már a cserkészszervezetekben is, még inkább azonban a főiskolások egyesületeiben hovatovább valamennyien ismertük Balogh Edgárt, ő pedig szinte egyenkint számon tartott valamennyiünket.

Mi volt rendkívüli népszerűségének forrása? Ha az ember egyénisége egyetlen kifejezéssel meghatározható volna, Balogh Edgárt az a kifejezés jellemezné a legtalálóbban: a vitázó. Mindenütt és mindenkivel eszmét cserélt: kérdezett, állított, helyeselt és elutasított – vitatkozott, oktatott és buzdított. Pótolhatatlan szövetséges volt és szó szerint lenyűgöző ellenfél. Szuggesztív erővel, magával ragadóan fejtette ki gondolatait. A szédítő gyorsasággal változó világban valamennyiünkénél otthonosabban tájékozódott. Társai és ellenfelei között lehettek képzetebbek, a problémák, a kulcskérdések iránti érzékenység tekintetében kevesen vetekedtek vele. A győztes vitázó szópárbajai természetesen akaratán kívül is toborzókká váltak. Gyűlt körülötte a merészebb fiatalok tábora. Rádásul nemcsak a gyűlékony témák felismerésében, a döntő problémák felvetésében volt mindenkinél találékonyabb. Mintha valamilyen tehetségkutató varázsvesszőre lelt volna, sorra „fedezte fel” és mozgatta ki tartózkodásukból az önbizalom hiányának kátyújából a tehetséges fiatalokat. Joggal állapította meg róla a konzervatív Prágai Magyar Hírlap nagy műveltségű, de könnyen megalkuvó szerkesztője, Szvatkó Pál, hogy kiváló érzékkel válogatta össze társait Szlovenkónak szinte egész területéről. Pedig csak az igazába vetett hit és a meggyőzés eszközeivel élhetett. „Hiveire” menthetetlenül lesújtott – előbb vagy utóbb – a hivatalos csehszlovák és a kisebbségi magyar konzervatív és reakciós körök bosszúja.

Toborzóereje, tábor gyűjtő képessége később, más szinten, a forradalmi munkásmozgalom lapjának, Az út-nak szerkesztésében is jól érvényesült. Tömegesen kapcsolta be a

tollforgató diákokat és a munkásfiatalokat a lap munkájába, s tette ezáltal érdekesebbé, konkrétabbá annak tartalmát. Szemléletes kifejezőmódja, az írásából áradó tűz, a darabos funkcionárius nyelv száraz fordulatait kerülő stílusa megragadta a legegyszerűbb olvasókat is.

Munkamódszerének és írásai stílusának megemlítése mellett ki kell térni a Balogh Edgár egyéniségének más, sajátos vonásaira is. A problémák meglátása mellett megvolt benne a megvalósításnak, vagyis az eszközök kiválasztásának és a munka megszervezésének különleges képessége is. A kor jellegzetes embereként nemcsak vallotta, gyakorolta is a szocialista tételt, hogy a világot nem elég megmagyarázni, a világot megváltoztatni – ez a feladat. A felismerések után haladéktalanul megfogalmazta a teendőket, majd részeikre bontva őket programot dolgozott ki, s a feladatokat máris „szignálta”. Tettvágytól hajtva türelmetlenségében olykor nem riadt vissza attól sem, hogy más nevében maga írjon meg – sürgős esetekben – egy-egy gyors replikát. Az elmélet és a gyakorlat embere a szó szoros értelmében összeolvadt benne, az „ideológus” együttműködött a gyakorlat mindkét másik embertípusával, a szervezővel és a végrehajtóval.

Mindez persze egyáltalán nem tekinthető véletlen vagy egyedi esetnek. A kisebbségi életben a közösség rendszerint nem képes minden szükséges szervezeti egységét kiépíteni. A közéleti szerepre vállalkozónak szinte minden cseléddé, ezermesterré kell válnia. Nem teljesen zavartalan és veszélymentes az ilyen állapot. A kényszerhelyzetek vállalása valamiféle titanizmussal s ezzel együtt járó feladathalmozással jár. S a feladathalmozást bizony nem egyszer vetették Balogh Edgár szemére. Túlméretezett programok, kormányok vállalt is megrogyasztani képes feladatok áradata öntötte el olykor a helyzet és a rendelkezésre álló erők lehetőségeit meghaladva a nagyméretű munkaterveket, pontos, részletesen kidolgozott utasításokat. Mintha róla írta volna Győry Dezső: „a destruktív valóság összeroppan az én elfogult hitem markában.”

A kép teljességéhez azonban mindenképpen hozzátartozik a Balogh Edgár ajkán ilyenkor megjelenő finom mosoly: mintha velem együtt nem tudnátok, hogy a célokat mindenekelőtt a társadalmi helyzet, a kor szabja meg. Mellesleg, ha elérjük, amit magunk elé kitűztünk, senki sem mondja többé, hogy túl magasra tűzték a célt.

Igen, a magas célkitűzések . . . A nyurga, nyugtalan, izgága diák benne élt a nyugtalan korban, a háborgó tájban, amely hamarosan a válság gyötörte Duna-medencévé tágult és szülőosztályából határozott lépéssel kitörve benne élt a csehszlovákiai magyar kisebbségben, a magyar népben, a Duna-medence változásra, felszabadulásra, megbékélésre váró millióiban. A népelet, a népvalóság megismerése kezdettől fogva izgatta és vezércsillag módjára irányította Balogh Edgárt. A maga népének, a magyarságnak, majd a szomszédos népeknek megismerése. Az első lépések – „A Szent György Kör” főiskolás cserkészcsapat szervezeti keretében – mindenesetre a magyar falu felé vezettek, a nép fogalmával azonosított és kezdetben természetesen egységesnek tekintett parasztság felé. Ez volt „a világtalan faluba” vezető falubarát-mozgalom, a regösjárás és „az önképzőköri reform” időszaka. Csakhamar követte ezt azonban a Sarló megalakulása, majd a sarlósmozgalom kibontakozásával az iskolát teremtő szociográfiai vándorlás fejezete.

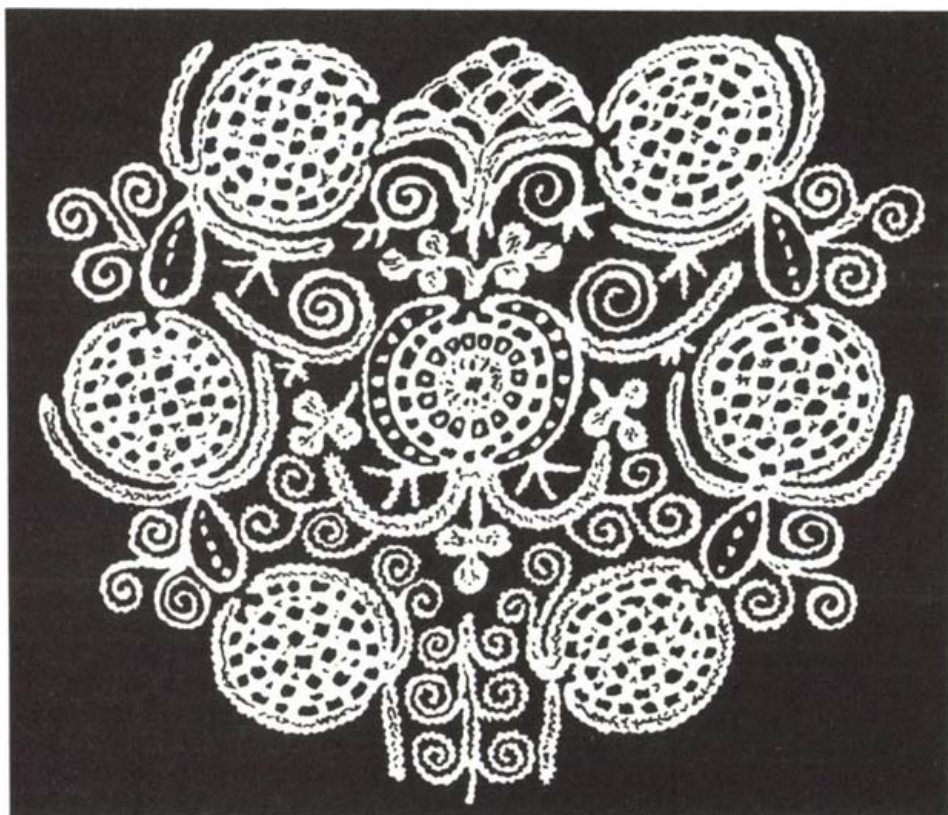
Ekkor a diákélet köréből kilépve *Ady Endre* híres útmutatásának nyomán már az egész magyar közélet kapuit döngeti olyan problémák felvetésével, amelyek bármennyire igyekeztek őket félretolni, rövidesen a forradalmi korszak politikát mozgató történelmi kérdéseivé váltak. Balogh Edgár ezt az időszakot már az osztályharcos munkásmozgalmi sajtó sok próbának alávetett munkásaként küzdötte végig. Azaz csak küzdött volna, mint *Fábry Zoltánnak* most már legközvetlenebb fegyvertársa a csehszlovákiai Az Út szerkesztőségében, ha a polgári Csehszlovákiából – erdélyi születési helyét ürügyként felhasználva – nem utasították volna ki Romániába.

Igy telt be a Duna-medencei sors, így kapott lehetőségét Balogh Edgár arra, hogy a

dolgozók felszabadulásának, valamint az egymás ellen vadított népek megbékélésének nagy történelmi munkájából új területen vállaljon az eddiginél nagyobb feladatokat, új nehézségekkel küzdve, új veszélyekkel szembenézve. Az egykori diákvezérből hivatásos újságíró, kényes kérdéseket felvető publicista lesz, aki gazdag élettapasztalatok birtokában, messzehangzóan hirdeti a szocializmusnak és a Duna-medencei népek összefogásának minden oldalon számtalan előítéletbe ütköző gondolatát. Jelképesnek is tekinthető, hogy a II. világháború befejeződése és a szocializmus győzelme az elégtétel mellett tragikus bukásokat is tartogat új hazájában, a szocialista Romániában Balogh Edgár számára. A közíró előtt megnyílik a hön őhajtott lehetőség: szólni az egész dolgozó néphez. A népért küzdő forradalmár törényhözóvá lesz a szocialista államban, az egykori szenvedélyes diákmozgalmi vezér egyetemi tanárrá, majd mindezek után bekövetkezett meghökkenő fordulat során koncepciók perék áldozatává. De megint jellemző rá, hogy sem hitében, sem népi meggyőződésében meg nem rendülve, változatlan élet- és munkakedvvel vészeli át – végül is elégtételhez jutva – életének ezt a szakaszát.

A 75 éves Balogh Edgárt köszöntve elmondhatjuk: tudta, merte és bírta vállalni az ifjú forró szívével maga elé kitűzött és fél évszázadon át szívósan követett célt: népe szolgálatát és a Duna-medence népeit a szocializmus jegyében egymáshoz vezető út elszánt keresését.

Horváth Ferenc

Főkötő hímzése, Mezőkövesd (*Hornyák L. rajza*)